

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

ROMAN YAVORSKYI. LEGAL REGULATION OF TOURISM IN THE UNITED KINGDOM

Яворський Р.І., докторант кафедри адміністративного та інформаційного права,

Національний університет «Львівська політехніка»,
к.ю.н.

асистент кафедри адміністративного та фінансового права
юридичного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглядається правове регулювання туризму у Великій Британії, що є однією з провідних туристичних дестинацій світу. Проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють туристичну діяльність, та їх безпосередній вплив на розвиток туристичного сектору Великої Британії. В ході дослідження було встановлено як законодавчі акти впливають на туристичну сферу та підвищення стандартів обслуговування в країні. Відзначається, що Велика Британія має складну систему правового регулювання туризму, відповідно вона охоплює як загальнонаціональні аспекти, так і внутрішні нормативні акти. Значну роль в даному процесі відіграє Департамент цифрових технологій, культури, медіа та спорту (DCMS), який відповідає за розробку стратегій та механізмів у сфері туризму. Аналізуються Акт про захист прав споживачів та Акт про пакети подорожей та пов'язані послуги, що регулюють діяльність туристичних операторів. Проаналізовано основні нормативні акти, починаючи з 1969 року, які є основою функціонування туристичної сфери Великої Британії.

Значна увага приділяється аналізу правових механізмів захисту прав туристів у Великій Британії, а саме системам страхування та компенсації. В рамках даного питання висвітлюються особливості відшкодування збитків у випадку невиконання умов договору з боку туристичних операторів.

У статті розкриваються аспекти міжнародного співробітництва у сфері туризму та подальшої гармонізації національного законодавства з нормами Європейського Союзу в рамках процесу Brexit. Відповідно вплив міжнародних договорів на поточний стан туристичної діяльності у Великій Британії, зокрема після виходу країни з ЄС. Особливу увагу приділяється аналізу угод з іншими країнами щодо спрощення візових режимів.

У висновку відзначається, що виклики та перспективи розвитку правового регулювання туризму у Великій Британії спонукають державу до розробки та впровадження сучасних правових механізмів для регулювання даної сфери. Відповідно до ретроспективних моментів, встановлено, що Велика Британія гармонійно поєднує традиційні та сучасні правові механізми в туристичній галузі.

Ключові слова: правове регулювання, туризм, Велика Британія, захист прав туристів, міжнародне співробітництво, Європейський Союз, державна підтримка.

The article examines the legal regulation of tourism in the United Kingdom, one of the world's leading tourist destinations. It analyzes the main regulatory legal acts governing tourism activities and their impact on the development of the country's tourism sector. Significant attention is given to recent legislative innovations aimed at raising service standards and protecting tourist rights. It is noted that the United Kingdom has a complex system of legal regulation of tourism, which includes both national and local regulations. The Department for Digital, Culture, Media and Sport (DCMS) plays a special role in this process, being responsible for developing strategies and policies in the field of tourism. Important documents regulating the activities of travel agencies and operators, such as the Consumer Rights Act and the Package Travel and Linked Travel Arrangements Regulations, are also highlighted.

Attention is paid to the analysis of legal mechanisms for protecting tourists' rights in the United Kingdom, including the compensation and insurance system. In particular, issues related to compensation for damages in case of breach of contract by travel operators are considered. The article also discusses problems arising from the legal regulation of online booking services and home-sharing platforms.

Special attention is dedicated to international cooperation in the field of tourism and the harmonization of national legislation with European Union norms. The influence of international treaties and agreements on the legal regulation of tourism activities in the United Kingdom, especially after the country's exit from the EU, is revealed. Particular emphasis is placed on agreements with other countries regarding the simplification of visa regimes and ensuring the safety of tourists.

The article explores the socio-economic aspects of the legal regulation of tourism, including taxation issues and support for small and medium-sized businesses in the tourism industry. The impact of tax benefits and other state support measures on the development of domestic tourism and the attraction of foreign investors to this sector is analyzed.

The main challenges and prospects for the development of legal regulation of tourism in the United Kingdom are summarized. Recommendations for improving the regulatory framework and increasing the efficiency of public administration in the field of tourism are proposed. The article serves as a useful source of information for researchers, practitioners, and anyone interested in the issues of legal regulation of tourism.

Key words: legal regulation, tourism, United Kingdom, protection of tourist rights, international cooperation, European Union, state support.

Постановка проблеми. Правове регулювання туризму у Великій Британії є складним та багатостороннім процесом, який потребує систематичного підходу з боку державних органів. Варто зауважити, що туризм відіграє ключову роль в економічному секторі Великої Британії та має безпосередній вплив на фінансову стабільність регіонів держави. Відповідно саме правове регулювання та захист прав та інтересів туристів в правовому полі є глобально важливим для кожної країни.

Актуальним для Великої Британії лишається аспект регулювання туристичної сфери в рамках налаштування та гармонізації національних нормативно-правових актів після Brexit. Після виходу Великої Британії з ЄС, питання інтеграції та адаптації до нових умов є актуальним питанням й на сьогодні. Відсутність єдиного правового про-

стору з ЄС створило нові виклики для туристичної галузі [1, с. 481].

Як для інших країн, так і для Великої Британії важливим критерієм є механізм відшкодування збитків та страхування туристів, що часто супроводжується судовими процесами. В рамках даного правового поля постійно виникає необхідність удосконалення критеріїв надання туристичних послуг та повної відповідальності туристичних операторів відповідно до чинного законодавства.

Додатковим викликом є розвиток та функціонуванні внутрішнього туризму та підтримка малого та середнього бізнесу у цій сфері. Відповідно ефективне правове регулювання повинно створювати комфортні та сприятливі умови не лише для глобального туристичного бізнесу, але для внутрішнього розвитку держави [2, с. 94]. На нашу

думку, важливо забезпечити баланс між стимулюванням економічного зростання та збереженням культурної та природної спадщини. Приміром, відповідно до сучасних тенденцій, навіть “Impression marketing” як інструмент для створення емоційних зв'язків у сфері державного управління відіграє значну роль у правовому регулюванні туризму у Великій Британії, підвищуючи залученість і задоволеність туристів через стратегічні емоційні апеляції та персоналізовані враження [3, с. 14].

Підходи до міжнародного співробітництва в рамках функціонування туризму потребують удосконалення, тобто оновлення міжнародних угод та договорів, які спрощують візовий режим між країнами. Тому Велика Британія вже сьогодні активно працює і впроваджує нові стандарти для партнерських відносин в рамках туристичної галузі.

Варто зауважити що потреба систематизації та моніторингу ефективності правового регулювання туризму набирає нових обертів. Неперервний аналіз та постійне вдосконалення нормативно-правової бази дозволяє Великій Британії реагувати на сучасні виклики в туристичній сфері, при цьому забезпечуючи внутрішній економічний кластер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження у сфері правового регулювання туризму у Великій Британії значною мірою зосереджуються на впливі виходу країни з Європейського Союзу на туристичну галузь. Буркальцева Д., Карлайл С., Майнор К., Маклафлін Е., Пасека С., Руїс-Реаль Ж., Чичкалюк Т. аналізують адаптацію британського законодавства до нових умов, зокрема питання поєднання з міжнародними стандартами та нормами. Вони відзначають, що Brexit спричинив необхідність розробки нових регулятивних механізмів та угод, що забезпечують безперервність туристичних потоків та захист прав туристів. Інша важлива тема, що розглядається в наукових публікаціях, стосується захисту прав споживачів у сфері туризму. Дилевський М., Калиновський М., Кітінг М., Мігдал Н., Прайс К., Прада Ф., Філіпак Б. підкреслюють необхідність удосконалення механізмів компенсації та страхування для туристів. Вони аналізують чинні нормативно-правові акти, такі як Акт про захист прав споживачів та Акт про пакети подорожей та пов'язані послуги, зазначаючи, що хоча ці документи закладають основу для захисту прав туристів, їх практичне застосування потребує покращення для забезпечення ефективнішого та швидшого вирішення конфліктних ситуацій.

Також важливим аспектом, що висвітлюється в наукових дослідженнях, є розвиток внутрішнього туризму та підтримка малого та середнього бізнесу. Ані Б., Гонсалес М., Домінго А., Кумаваг П., Сантос-Лакуева Р., Таріазела Ч., Фонт І., Фор С. акцентують на ролі державної підтримки та податкових пільг у стимулюванні зростання внутрішнього туризму.

Метою статті є аналіз правового регулювання туризму у Великій Британії.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання туризму у Великій Британії має значну ретроспективу, що розпочинається ще з XVIII століття, коли туризм був можливим виключно для заможних класів. У той час подорожі вважалися привілеєм багатих людей, які мали можливість відвідувати різні країни. Відповідно саме в даний період розпочали формуватися перші туристичні маршрути й був закладений початок формування туристичної інфраструктури Великої Британії, що дало поштовх до встановлення відповідного законодавства [4, с. 79].

Важливим етапом у становленні правових основ для туристичної сфери є формування законодавчих актів, приміром, Закон про туризм 1969 року, що встановив основні принципи державного регулювання та підтримки туристичної сфери, зокрема заснування органів, відповідаль-

них за розвиток туристичної індустрії Великої Британії [5, с. 501]. Відповідно 1969 рік вважається початком формування цілісної правової системи надання туристичних послуг у Великій Британії.

Згодом, налагоджений процес законотворчості у сфері туризму включав ухвалення низки нових та сучасних законів, регуляторних актів, що налагодили комплексну систему туристичної галузі Великої Британії [6, с. 41]. Такі зміни призвели до того, що сьогодні правове регулювання туризму Великої Британії є комплексним організмом, який враховує всі можливі виклики на глобальному рівні, а також й внутрішні особливості туристичної сфери держави.

Відповідно для Великої Британії туристичний сектор є невід'ємною частиною економіки та фінансового простору держави, що регулюються різносторонніми нормативно-правовими актами, які направлені на забезпечення ефективного управління, захисту прав туристів, екологічного розвитку та стабільної інфраструктури країни. Відповідні законодавчі ініціативи протягом століть створили цілісну туристичну систему Великої Британії, яка забезпечує високий рівень надання послуг та захист інтересів туристів. Сформована нами таблиця 1 висвітлює основні нормативно-правові акти, що регулюють туристичну сферу Великої Британії.

Відповідно, Велика Британія має складну систему правового регулювання туризму. Як особливістю, так і основою такої складної системи є поєднання загальнонаціональних та внутрішніх нормативних актів, які регулюють туристичну діяльність держави. Відповідно до вище визначеного, правова система, що контролює туристичну діяльність сформована з нормативних документів та законодавчих актів, які забезпечують захист прав та інтересів туристів, встановлюють загальнонаціональні стандарти безпеки. А відповідно до сучасних викликів регулює й міграційні потоки, адже саме міграційне законодавство охоплює візову політику Великої Британії та контролює туристичні обсяги [7, с. 1489].

Важливе місце займає принцип про захист даних – Загальний регламент захисту даних (GDPR), який визначає правила зберігання та обробки персональних даних туристів. Відповідно на регіональному рівні відбувається контроль туристичних обсягів, що здійснюється місцевими органами влади, такими як: ради міст і муніципалітети, що мають повноваження встановлювати додаткові правила для готелів, ресторанів [8, с. 341]. Варто зауважити, що у Великій Британії саме місцеві органи відповідають за ліцензування видів діяльності у сфері туризму.

Департамент цифрових технологій, культури, медіа та спорту (DCMS) у Великій Британії відіграє ключову роль у становленні, розвитку, функціонуванні та підтримці сфери туризму. Відповідно його діяльність охоплює низку ключових аспектів, що мають вплив на туристичну сферу Великої Британії:

- розробка та впровадження стратегічних планів, що встановлюють пріоритети розвитку туризму на різних рівнях, тобто місцевому, регіональному та національному;
- впровадження ініціатив щодо збереження культурної та природної спадщини Великої Британії;
- розробка та впровадження проектів, які націлені на покращення інфраструктури, транспортних маршрутів та мереж, інформаційних центрів та онлайн-підтримки туристів;
- системи VisitBritain та VisitEngland, що використовуються для підтримки внутрішніх туристичних організацій, які безпосередньо займаються маркетингом Великої Британії на міжнародному рівні;
- організація міжнародних рекламних кампаній, постійна участь у туристичних виставках і заходах;
- впровадження та використання сучасних технологій для надання туристичних послуг та залучення туристів через онлайн-платформи (Booking);

Основні нормативно-правові акти, що регулюють туристичну діяльність у Великій Британії, та їх вплив на розвиток туристичного сектору

Назва нормативно-правового акта	Опис	Вплив на розвиток туристичного сектору
Туристичний закон 1969 року (Development of Tourism Act 1969)	Встановлює туристичні організації, такі як Британська туристична адміністрація (British Tourist Authority) та туристичні ради для Англії, Шотландії та Уельсу.	Закон забезпечив централізоване управління та розвиток туризму, що сприяло координації маркетингових зусиль та підвищенню якості послуг.
Закон про підприємства 1981 року (The Enterprise Act 1981)	Надає повноваження створювати та підтримувати туристичну інфраструктуру.	Закон сприяв розвитку туристичної інфраструктури, що позитивно вплинуло на доступність та зручність для туристів.
Закон про контроль забруднення 1990 року (The Environmental Protection Act 1990)	Регулює питання захисту навколишнього середовища та контролю забруднення.	Закон сприяв створенню екологічно чистих туристичних зон, що підвищило привабливість Великої Британії як екотуристичного напрямку.
Закон про охорону старожитностей 1979 року (The Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979)	Захищає археологічні об'єкти та історичні пам'ятки.	Закон допоміг зберегти культурні та історичні цінності, які є привабливими для туристів, що цікавляться історією та культурою.
Закон про споживачів 2015 року (The Consumer Rights Act 2015)	Захищає права споживачів, включаючи туристів.	Закон покращив захист прав туристів, що сприяло підвищенню довіри до туристичних послуг у Великій Британії.
Закон про імміграцію 2016 року (The Immigration Act 2016)	Регулює питання в'їзду та перебування іноземців.	Закон впливає на туристичний потік, регулюючи в'їзд туристів та роботу іноземних працівників у туристичному секторі.
Закон про охорону здоров'я та безпеку 1974 року (The Health and Safety at Work etc. Act 1974)	Забезпечує безпеку працівників та відвідувачів.	Закон сприяє забезпеченню безпеки туристів, що підвищує привабливість туристичних об'єктів

Джерело: складено на основі [4; 5; 6; 7; 8; 9].

– фінансування місцевих та регіональних ініціатив, культурних заходів та інфраструктурних проєктів задля розвитку туристичної сфери;

– налагодження співпраці та комунікації між державними органами та приватними компаніями для розвитку туристичної інфраструктури держави;

– впровадження програм навчання для персоналу туристичної галузі та постійне підвищення кваліфікації;

– партнерство та фінансування ЗВО й коледжів для підготовки кваліфікованих фахівців у сфері туризму;

– розробка нормативних актів, стратегій та стандартів, що регулюють діяльність та роботу туристичних агентств, готелів, ресторанів;

– впровадження відповідних механізмів для вирішення спорів, скарг та дотримання прав туристів;

– охорона культурної спадщини Великої Британії, залучення туристів до історичних пам'яток, галерей та музеїв [10, с. 1238-1241; 11; 12, с. 1627].

Варто окремо звернути увагу на Consumer Rights Act 2015, що встановлює основні права споживачів у Великобританії та правила щодо контрактів на постачання товарів, послуг і цифрового контенту [13]. Акт забезпечує захист туристів від несправедливих умов контрактів, договорів та угод і гарантує, що послуги надаються відповідно до чинного законодавства:

– товари повинні відповідати опису, бути придатними для конкретних цілей та належної якості (розділи 9-18);

– послуги повинні надаватися з належною увагою та кваліфікацією (положення 49);

– споживачі мають право на відшкодування, ремонт або заміну, якщо товари або послуги не відповідають вимогам (положення 19-24, положення 55-56);

– умови контракту повинні бути справедливими, і несправедливі умови не є обов'язковими для споживача (положення 62-65);

– право на повернення коштів за неотримані послуги (положення 75) [9, с. 506; 14, с. 1901; 15].

The Package Travel and Linked Travel Arrangements Regulations 2018 регулює аспекти подорожей, які містять дві різні послуги, такі як: перевезення, та проживання [13] й гарантує права туристів на інформацію про послуги, право на скасування угоди в певних випадках (форс-

мажор), а також обов'язок туроператорів надавати фінансові гарантії:

– туроператори зобов'язані надавати чітку та зрозумілу інформацію про послуги подорожі: ціну, основні характеристики послуг, умови оплати (положення 5-8);

– туристи мають право на скасування угоди на послугу подорожі без сплати штрафу, якщо ціна пакета зростає на більше ніж 8% після укладання договору або якщо відбудеться суттєві зміни в угоді (положення 12-13);

– туроператори мають забезпечувати фінансові гарантії, які покривають повернення коштів та репатріацію туристів у випадку неплатоспроможності компанії (положення 19-25) [12, с. 508; 14, с. 1907; 16].

Міжнародне співробітництво в галузі туризму завжди було важливим для Великої Британії, особливо в рамках діяльності ЄС, що сприяло налагодженню відповідних фінансових потоків та туристичного кластера. До Brexit, Велика Британія дотримувалась директив і регламентів ЄС, приміром, Package Travel Directive. Package Travel Directive в рамках Європейського Союзу встановлює та контролює єдині стандарти для членів ЄС про захист прав та інтересів туристів, фінансової гарантії спроможності туроператорів та витрат у випадку невиконання зобов'язань туроператорів. Безумовно, після Brexit Велика Британія зберегла низку норм, що відображені в Package Travel Directive, але адаптуючи їх у внутрішнє законодавство, зберігаючи, як внутрішні, так й зовнішні інтереси держави в рамках туристичної сфери.

Сьогодні міжнародні договори та угоди є важливими у рамках правового регулювання туристичної діяльності у Великій Британії. Співпраця Великої Британії з іншими державами вимагає створення відповідного правового сектора, який якісно й ефективно контролює візовий режим, особливо в рамках сучасних викликів та тенденцій, які супроводжуються масовими міграційними процесами. Велика Британія укладає двосторонні угоди з різними країнами, які спрямовані на комфорт, безпечність та якість туристичних поїздок (табл. 2).

Крім того, Велика Британія активно співпрацює з міжнародними організаціями, приміром, UNWTO (Всесвітня туристична організація), для розробки та подальшого впровадження глобальних стандартів безпеки туристів,

Угоди Великої Британії з іншими країнами щодо спрощення візових режимів та забезпечення безпеки туристів

Країна	Тип Угоди	Опис Угоди	Дата Підписання	Примітки
ЄС (до Brexit)	Безвізовий режим	Громадяни ЄС могли подорожувати до Великої Британії без віз на короткий термін (до 6 місяців).	До 31.01.2020	Збережено спрощений в'їзд після Brexit
США	Віза за програмою "Visa Waiver"	Громадяни США можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Дотримання правил безпеки та перевірок
Канада	Віза за програмою "Visa Waiver"	Громадяни Канади можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Зміцнення співпраці в галузі безпеки
Австралія	Віза за програмою "Visa Waiver"	Громадяни Австралії можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Партнерство у сфері протидії тероризму
Нова Зеландія	Віза за програмою "Visa Waiver"	Громадяни Нової Зеландії можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Співпраця у сфері обміну інформацією
Японія	Віза за програмою "Visa Waiver"	Громадяни Японії можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Угоди про взаємну допомогу в надзвичайних ситуаціях
Південна Корея	Віза за програмою "Visa Waiver"	Громадяни Південної Кореї можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Спільні навчання та тренінги з безпеки
Гонконг	Спрощений візовий режим	Громадяни Гонконгу можуть подорожувати до Великої Британії без віз на термін до 6 місяців.	Постійно діє	Обмін досвідом у сфері безпеки

Джерело: складено на основі [17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25]

адже такі ініціативи не лише підвищують рівень комфорту та безпеки туристів, але й стимулюють розвиток міжнародного туризму та економічного кластера Великої Британії.

Висновки. У процесі дослідження було встановлено, що правове регулювання туризму у Великій Британії має значну ретроспективу, яка розпочинається ще з XVIII століття, коли туризм був розповсюдженим лише серед заможних. Починаючи з 1969 року розпочався стрімкий процес встановлення чітких стандартів для туристичної галузі у Великій Британії, які супроводжувалися впровадженням нових законів, принципів та механізмів регулювання туристичного кластера держави. Такий активний процес встановлення правових норм для регулювання туризму у Великій Британії, показує нам сьогодні розвинену правову систему, яка зуміла поєднати як міжнародні принципи, так й внутрішні інтереси країни в рамках розвитку туристичної сфери.

Законодавство Великої Британії щодо туризму дозволяє контролювати широкий спектр питань, викликів та поточних ситуацій, а саме розпочинаючи від прав та інтересів туристів до охорони культурних надбань держави. Приміром, Закон про захист прав споживачів 2015 року окреслює права туристів на отримання відповідної інформації щодо подорожі та повернення коштів чи компенсації в разі порушення угоди з боку туристичного оператора.

Варто зауважити що правове регулювання туризму у Великій Британії довгий час ґрунтувалося на Package Travel Directive, але після Brexit відбулися значні зміни в рамках регулювання туристичної сфери. Сьогодні правове регулювання туризму у Великій Британії ґрунтується: на захисті прав та інтересів туристів, на якісному наданні послуг, гарантії компенсації за надання не якісних

послуг. Відповідно дані принципи базуються на нормативних актах, які регулюють відносини між туристичним оператором та туристом, встановлюючи чіткі зобов'язання з обидвох сторін, а саме: Туристичний закон 1969 року (Development of Tourism Act 1969), Закон про підприємства 1981 року (The Enterprise Act 1981), Закон про контроль забруднення 1990 року (The Environmental Protection Act 1990), Закон про охорону старожитностей 1979 року (The Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979), Закон про споживачів 2015 року (The Consumer Rights Act 2015), Закон про імміграцію 2016 року (The Immigration Act 2016), Закон про охорону здоров'я та безпеку 1974 року (The Health and Safety at Work etc. Act 1974).

Кардинальні зміни в законодавстві Великої Британії відбулися в рамках міграційної політики (після 2015 European migrant crisis), що спричинила переформування нормативних актів держави та встановила чіткі правила та вимоги до міграційного режиму та захисту прав та інтересів туристів. Такі жорсткі правила вплинули на туристичні потоки з країн Європейського Союзу, адже нові вимоги вимагають додаткових процедур, що є незвичним для туристів з країн-членів Європейського Союзу.

Сьогодні в рамках правового регулювання туризму у Великій Британії розробляються нові стратегії, механізми надання якісних послуг в туристичній сфері, що дає можливість впроваджувати комплексні підходи щодо розвитку країни не лише в туристичній сфері, а й охоплювати системний кластерний потенціал. Законодавчі акти, які регулюють туристичну діяльність, забезпечують стале, ефективне та збалансоване функціонування туризму у Великій Британії, що допомагає державі бути готовою до нових викликів та тенденцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Prada F. The Regulation of State-Owned Maritime Property Concessions for Tourism and Recreational Purposes: The Continuing Conflict Between Italian and European Law. *European Public Law*. 2022. № 28(4). P. 467-486.
2. Migdal N. *Hotel Law: Transactions, Management and Franchising*. Routledge. 2015. 192 p.
3. Likarchuk N., Andrieva O., Likarchuk D., Bernatskiy A. Impression marketing as a tool for building emotional connections in the public administration sphere. *Studies in Media and Communication*. 2022. № 10(1). P. 9-16.

4. Kumawat P. Legislations and ethics in United Kingdom travel and tourism sector. *INROADS — An International Journal of Jaipur National University*. 2023. Volume 9, Issue 1. P. 69-74.
5. Keating M. Taking back control? Brexit and the territorial constitution of the United Kingdom. *Journal of European Public Policy*. 2022. № 29.4. P. 491-509.
6. Chychkalyuk T. The Use of Natural and Recreational Areas for Tourism Development: European Experience. *Public policy and economic development*. 2015. № 3. P. 36-47.
7. Pasięka S. R., Kolokolchikova I. V., Morozova O. H., Krushynska A. V., Krasnodied T. L., Popova T. V. The potential of tourist and recreational clusters in European space. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. № 39. P. 1488-1500.
8. Filipiak B., Dylewski M., Kalinowski M. Economic development trends in the EU tourism industry. *Towards the digitalization process and sustainability. Quality & Quantity*. 2023. № 57. Suppl 3. P. 321-346.
9. Price C. Changing economies, changing politics: A perspective from the United Kingdom. *Routledge Handbook of Cultural Landscape Practice*. Routledge. 2023. P. 500-514.
10. Santos-Lacueva R., González M., Domingo A. The integration of sustainable tourism policies in European cities. *PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*. 2022. Vol. 20 № 5. P. 1229-1242.
11. European tourism legislation. European Commission. 2023. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-funding-and-businesses/business-portal/understanding-legislation/european-tourism-legislation_en
12. Font X., Torres-Delgado A., Crabolu G., Palomo Martinez J., Kantenbacher J., Miller G. The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: The European Tourism Indicator System. *Journal of Sustainable Tourism*. 2023. № 31(7). P. 1608-1630.
13. Ruiz-Real J. L., Uribe-Toril J., de Pablo Valenciano J., Gázquez-Abad J. C. Rural tourism and development: Evolution in scientific literature and trends. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 2022. № 46.7. P. 1322-1346.
14. Burkaltseva D., Tsohla S., Yanovskaya A., Olga G. U. K., Zharova A., Polskaya S. Analysis of the Functioning of the Tourist and Recreational Industry in Conditions of Restrictions. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. № 3. P. 1902-1914.
15. Consumer Rights Act 2015. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/15/contents/enacted>
16. The Package Travel and Linked Travel Arrangements Regulations 2018. URL: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2018/634/contents/made>
17. EU-UK Withdrawal Agreement. GOV.UK. 2020. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/new-withdrawal-agreement-and-political-declaration>
18. UK Visa Waiver Program for US Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
19. UK Visa Waiver Program for Canadian Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
20. UK Visa Waiver Program for Australian Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
21. UK Visa Waiver Program for New Zealand Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
22. UK Visa Waiver Program for Japanese Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
23. UK Visa Waiver Program for South Korean Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
24. UK Visa Waiver Program for Hong Kong Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>
25. UK Visa Waiver Program for Singapore Citizens. GOV.UK. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/visit-the-uk-standard-visitor-visa>